5. O‘zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo‘mitasi. O‘zbekiston aholisining 25,7 foizini yoshlar tashkil etadi (2025-yil 1-yanvar holatiga). – stat.uz, 2025.
6. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentabrdagi PF-158-son “O‘zbekiston–2030” strategiyasi to‘g‘risida”gi Farmoni.
7. O‘zbekiston Respublikasining 2016-yil 14-sentabrdagi O‘RQ-406-son “Yoshlarga oid davlat siyosati to‘g‘risida”gi Qonuni.
8. Social Policy Lab. Ta’lim va mehnat bozoridan chetda qolgan yoshlar tadqiqoti (2025-yil uy xo‘jaliklari byudjeti so‘rovi asosida). – talimxabarlari.uz/74456, 2026-yil 2-iyul.

RAQAMLI INFRATUZILMA VA XIZMAT KO‘RSATISH SOHASI: O‘ZBEKISTON HUDUDLARI MISOLIDA TAHLIL

Oripova Mahfuza Isroil qizi
O‘zbekiston Milliy universitetining Jizzax filiali magistiratura talabasi

Annotatsiya. Maqolada internet qanchalik keng tarqalgan hududlarda xizmat ko‘rsatish sohasi ham rivojlanganmi, degan savol o‘rganildi. O‘zbekistonning 14 hududi bo‘yicha 2017–2024-yillardagi rasmiy ma’lumotlar (SIAT) solishtirildi. Internet abonentlari soni 100 aholiga 34,5 dan 86,5 gacha oshgan, hududlar o‘rtasidagi farq esa kamaygan. Biroq internet ko‘p bo‘lgan hududlarda xizmatlar hajmi faqat biroz yuqori, bu bog‘liqlik ishonchli emas. Xulosa: internetga ulanishning o‘zi xizmatlar sohasini rivojlantirishga yetarli emas, buning uchun raqamli ko‘nikmalar va mahalliy xizmat korxonalari ham kerak.

Kalit so‘zlar: raqamli infratuzilma, internet, xizmat ko‘rsatish sohasi, hududlar, korrelyatsiya.

Kirish

Bugungi kunda internet deyarli barcha xizmatlarda — savdo, bank, ta’lim, turizm, transportda — ishlatiladi. Internet narx va ma’lumot izlash xarajatlarini kamaytiradi va korxonaga ko‘proq mijozga chiqish imkonini beradi [1]. Lekin faqat internet bo‘lishining o‘zi yetarli emas: Jahon banki ta’kidlaganidek, raqamli texnologiyalar foyda berishi uchun odamlarning ko‘nikmasi, raqobat va yaxshi institutlar ham kerak [3]. O‘zbekistonda 4G qamrovi 2023-yilda 92 foizga yetgan, ammo aholining atigi 15 foizi asosiy kompyuter ko‘nikmalariga ega [4].

Davlat “Raqamli O‘zbekiston — 2030” strategiyasi orqali raqamli infratuzilmani rivojlantirmoqda [2]. Shu maqolada oddiy savol qo‘yiladi: internet ko‘proq tarqalgan hududlarda xizmatlar sohasi ham kuchliroqmi? Maqsad — rasmiy ma’lumotlar yordamida shu savolga javob topish.

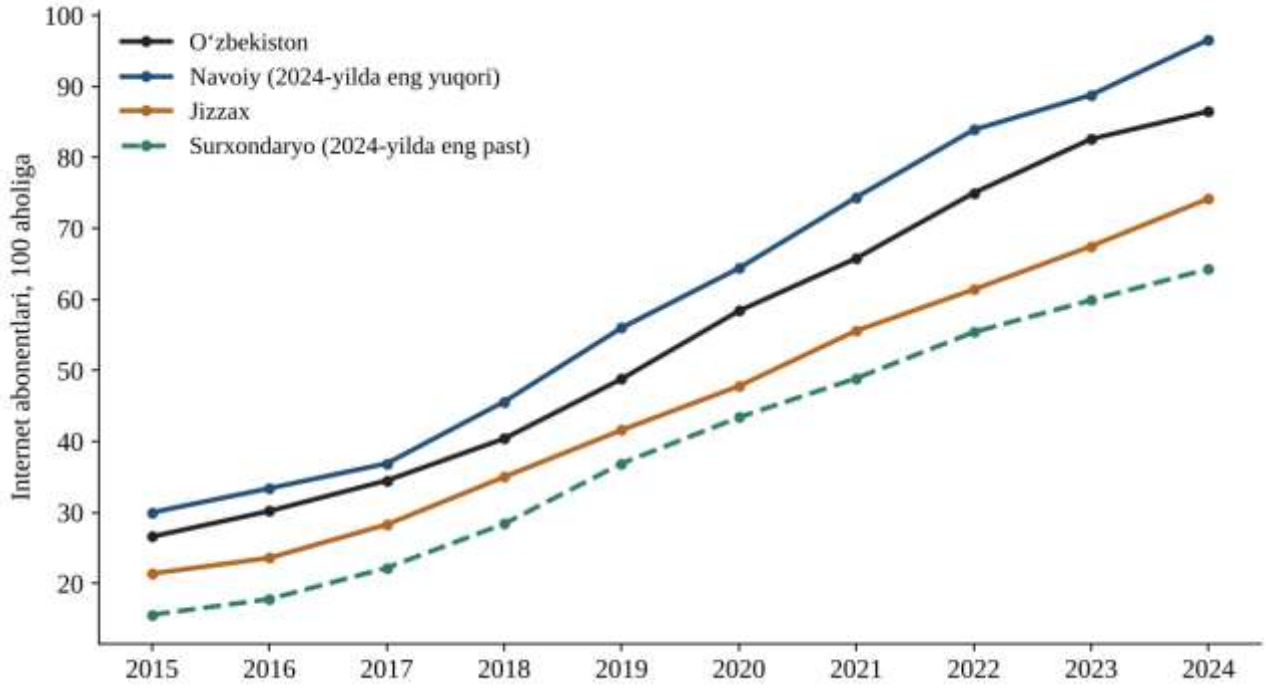
Ma’lumotlar O‘zbekiston Milliy statistika qo‘mitasining SIAT portalidan olindi: (1) 100 aholiga to‘g‘ri keladigan internet abonentlari soni [5]; (2) hududlar bo‘yicha bozor xizmatlari hajmi (milliard so‘mda) [6]; (3) hudud aholisi soni, 2024-yil 1-yanvar holati [7]. Tahlil 14 hudud (Qoraqalpog‘iston, 12 viloyat va Toshkent shahri) uchun 2017–2024-yillarni qamraydi. 2017-yildan boshlab xizmatlar

statistikasiga norasmiy iqtisodiyot ham kiritilgan, shuning uchun oldingi yillar olinmadi.

Xizmatlar sohasining natijasini o‘lchash uchun ikki oddiy ko‘rsatkich olindi: aholi jon boshiga xizmatlar hajmi (xizmatlar hajmini aholi soniga bo‘lib) va xizmatlarning yillik o‘rtacha o‘sish sur’ati. Bu ko‘rsatkichlar xodimlarning unumdorligini emas, faqat xizmatlar qanchalik ko‘pligini ko‘rsatadi, shu sababli “samaradorlik” bu yerda soddalashtirilgan ma’noda ishlatilgan. Bog‘liqlikni baholash uchun oddiy chiziqli regressiya va tartib korrelyatsiyasi (Spearman) qo‘llandi: ular internet 1 birlikka ko‘p bo‘lganda xizmatlar o‘rtacha qancha ko‘p bo‘lishini ko‘rsatadi. Toshkent shahri boshqa hududlardan juda katta farq qilgani uchun (jon boshiga xizmatlari 5–10 baravar yuqori) natijalar u bilan va usiz alohida keltirildi.

Natijalar

Internet tarqalishi. O‘zbekistonda internet abonentlari soni 100 aholiga 2017-yilda 34,5 ta bo‘lgan, 2024-yilda 86,5 taga yetdi, ya’ni 2,5 baravar oshdi (1-rasm). Hududlar o‘rtasidagi farq kamaydi: Toshkent shahrisiz hududlarda eng yuqori va eng past ko‘rsatkichlar nisbati 3,0 baravardan 1,5 baravargacha pasaydi (Navoiyda 96,6, Surxondaryoda 64,3). Jizzax viloyatida 74,2 ta bo‘lib, 13 hudud (Toshkent shahrisiz) orasida 7-o‘rinda.

1-rasm. Internet abonentlari soni, 100 aholiga (2015–2024)

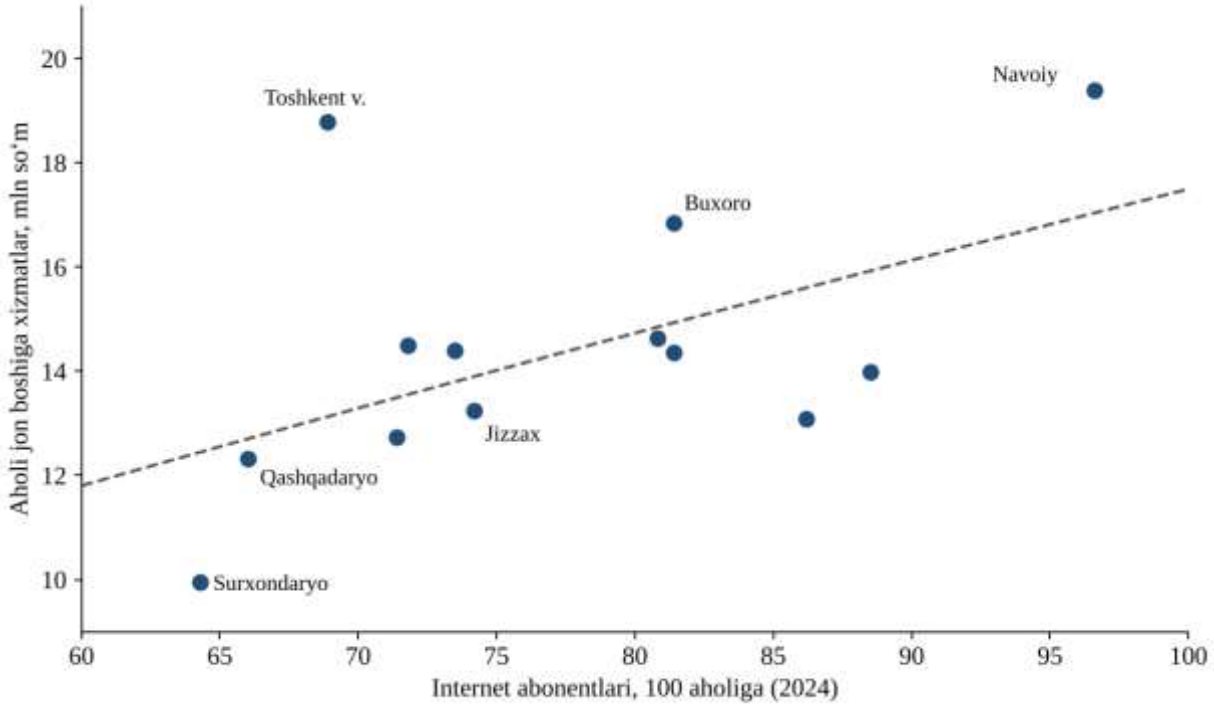
Internet va xizmatlar. 1-jadvalda har bir hudud uchun internet ko‘rsatkichi va aholi jon boshiga xizmatlar hajmi berilgan. Jizzax viloyatida jon boshiga xizmatlar 13,2 mln so‘m bo‘lib, Toshkent shahrisiz hududlar o‘rtachasidan (14,2 mln so‘m) biroz past, 13 hudud orasida 9-o‘rinda. Toshkent shahrida bu ko‘rsatkich 102,0 mln so‘m, ya’ni boshqalardan ancha yuqori.

1-jadval.

Hududlar bo‘yicha internet va xizmatlar ko‘rsatkichlari

Hudud	Internet, 100 aholiga (2024)	Jon boshiga xizmatlar, mln so‘m (2024)	Xizmatlar o‘sishi, % yiliga (2017–2024)
Navoiy	96,6	19,4	25,9
Toshkent v.	68,9	18,8	23,0
Buxoro	81,4	16,9	23,1
Xorazm	80,8	14,6	26,2
Samarqand	71,8	14,5	26,3
Namangan	73,5	14,4	27,1
Qoraqalpog‘iston	81,4	14,4	21,5
Farg‘ona	88,5	14,0	24,3
Jizzax	74,2	13,2	26,4
Sirdaryo	86,2	13,1	24,5
Andijon	71,4	12,7	23,0
Qashqadaryo	66,0	12,3	22,3
Surxondaryo	64,3	10,0	22,5
Toshkent sh.	209,1	102,0	30,2

Bog‘liqlikni tekshirish. Toshkent shahrisiz 13 hududda internet 1 ta ko‘p bo‘lganda jon boshiga xizmatlar o‘rtacha 0,14 mln so‘mga ko‘p (2-rasm). Biroq bu bog‘liqlik kuchsiz: ko‘rsatkichlar farqining atigi 25 foizi internet bilan tushuntiriladi ($R^2 = 0,25$) va natija 5 foizlik ishonch darajasida statistik ahamiyatga ega emas ($p = 0,08$). Tartib korrelyatsiyasi ham 0,44 bo‘lib, ahamiyatsiz ($p = 0,13$). Toshkent shahri qo‘shilsa, bog‘liqlik juda kuchli ko‘rinadi ($R^2 = 0,95$), lekin buni faqat bitta ulkan kuzatuv yaratadi, shuning uchun u ishonchli dalil emas.

2-rasm. Internet zichligi va aholi jon boshiga xizmatlar hajmi (Toshkent shahrisiz, 2024)

Internet o‘sishi xizmatlar o‘sishini tezlashtirdimi? Buni tekshirish uchun 2017–2024-yillarda internet qanchaga oshgani va xizmatlar yiliga qanchaga o‘sgani solishtirildi. Toshkent shahrisiz hududlarda bunday bog‘liqlik deyarli yo‘q (r = 0,08). Masalan, Jizzax viloyatida internet 45,9 ta oshgan, xizmatlar yiliga 26,4 foizga o‘sgan, bu respublika o‘rtachasiga (26,0 foiz) yaqin. Ya’ni internet ko‘proq oshgan hududlarda xizmatlar ham albatta tezroq o‘smagan.

Muhokama

Natijalar shuni ko‘rsatadiki, internetning tarqalishi va xizmatlar sohasining rivoji bir xil emas. Internet hamma hududlarda tez yaxshilangan, xizmatlarning jon boshiga hajmi esa asosan boshqa omillarga bog‘liq ko‘rinadi: Navoiy va Toshkent viloyatida yuqori, Farg‘ona va Sirdaryoda esa internet ko‘p bo‘lsa ham o‘rtacha. Sababi ushbu ma’lumotlardan aniqlanmaydi. Mumkin bo‘lgan izoh sifatida Jahon banki ko‘rsatgan omillarni (ko‘nikma, raqobat, korxonalarning internetdan unumli foydalanishi) keltirish mumkin [3; 4], lekin buni bu ishda tekshirmadik.

Natijalarni “internet xizmatlarni oshirmaydi” deb talqin qilish xato. Tahlil faqat 14 hudud va qisqa davr bilan cheklangan, ma’lumotlar joriy narxlarda (inflyatsiya hisobga olinmagan), internet ko‘rsatkichi esa foydalanuvchilar sifati va tezligini o‘lchamaydi. Shu sababli bu ish sababiy ta’sirni emas, faqat hududlar o‘rtasidagi umumiy bog‘liqlikni ko‘rsatadi.

Xulosa va takliflar

2017–2024-yillarda O‘zbekistonda internet tarqalishi 2,5 baravar oshdi va hududlar o‘rtasidagi farq kamaydi. Shunga qaramay, internet ko‘p bo‘lgan hududlarda xizmatlar hajmi faqat biroz yuqori, bu bog‘liqlik ishonchli emas, internet o‘sishi bilan xizmatlar o‘sishi esa deyarli bog‘lanmagan. Demak, faqat internet tarmog‘ini kengaytirish yetarli emas. Takliflar: (1) aholi va tadbirkorlar uchun raqamli ko‘nikmalarni o‘rgatish dasturlarini kengaytirish; (2) kichik biznesga elektron savdo, onlayn to‘lov va bron xizmatlaridan foydalanishni rag‘batlantirish; (3) Jizzax viloyatida turizm va savdo xizmatlarida raqamli platformalarni joriy etish; (4) hududiy statistikada internet sifati va korxonalarning raqamli foydalanishini ham kuzatib borish.

Barcha ma’lumotlar SIAT ochiq portalida mavjud; hisob-kitoblar 2026-yil 23-oktabr holatidagi rasmiy qatorlar asosida bajarildi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Goldfarb A., Tucker C. (2019). Digital economics. Journal of Economic Literature, 57(1), 3–43. https://doi.org/10.1257/jel.20171452

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti (2020). “Raqamli O‘zbekiston — 2030” strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida (PF-6079-son Farmon, 5-oktabr). https://lex.uz/docs/5030957

3. World Bank (2016). World development report 2016: Digital dividends. https://www.worldbank.org/en/publication/wdr2016

4. World Bank (2024). The promise of services-led growth in Uzbekistan. https://www.worldbank.org/en/country/uzbekistan/publication/promise-of-services-led-growth

5. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi (2026). Internet tarmog‘iga ulangan abonentlar soni, 100 ta aholiga nisbatan (hududlar kesimida) [SIAT 1269]. https://api.siat.stat.uz/media/uploads/sdmx/sdmx_data_1269.pdf

6. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi (2026). Bozor xizmatlari hajmi (hududlar kesimida) [SIAT 1210]. https://api.siat.stat.uz/media/uploads/sdmx/sdmx_data_1210.pdf

7. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi (2024). Hududlar kesimida 2024-yil boshiga doimiy aholi soni. https://stat.uz/en/press-center/news-of-committee/49356-hududlar-kesimida-2024-yil-boshiga-doimiy-aholi-soni-3

O‘ZBEKISTONDA ISH HAQI TIZIMINING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI VA AHOLI DAROMADLARI SHAKLLANISHIDAGI ROLI

Muzrobova Muxlisa

O‘zbekiston xalqaro islomshunoslik akademiyasi, Islom iqtisodiyoti va xalqaro munosabatlar fakulteti, Turizm va mehmondo‘stlik yo‘nalishi 1-bosqich talabasi

Kalit so‘zlar: *ish haqi tizimi, tarif setkasi, bazaviy hisoblash miqdori (BHM), aholi daromadlari, ijtimoiy himoya, mehnat bozori, rag‘batlantirish.*

Annotasiya: Mazkur tezisda O‘zbekistonda ish haqi tizimining o‘ziga xos jihatlari va uning aholi daromadlari tuzilmasidagi o‘rni tahlil qilinadi.

Kirish. Bozor iqtisodiyotiga o‘tish va uni yanada liberallashtirish sharoitida mamlakatda aholi farovonligini oshirishning eng muhim omillaridan biri adolatli, rag‘batlantiruvchi va zamonaviy talablarga javob beradigan ish haqi tizimini shakllantirish hisoblanadi. O‘zbekistonda so‘nggi yillarda mehnatga haq to‘lash tizimini takomillashtirish, byudjet tashkilotlari xodimlarining daromadlarini bosqichma-bosqich oshirish hamda xususiy sektorda ish haqi shaffofligini ta’minlash bo‘yicha keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirildi. [1].

O‘zbekiston mehnat bozorida ish haqi tizimi o‘zining bir qator milliy va institutsional xususiyatlariga ega:

Tarif setkasi va davlat regulyatsiyasi: Byudjet sohasida mehnatga haq to‘lash yagona tarif setkasi asosida amalga oshiriladi. Bu malaka darajalari va lavozimlar o‘rtasidagi mutanosiblikni saqlashga xizmat qiladi. [1].

Minimal ish haqi va ijtimoiy standartlar: Mehnatga haq to‘lashning eng kam miqdori (MHTEM) hamda Bazaviy hisoblash miqdori (BHM) ko‘plab ijtimoiy to‘lovlar, nafaqalar va soliq stavkalarini belgilashda asosiy regulyator sifatida xizmat qiladi. [2].

Byudjet va xususiy sektor mutanosibligining o‘zgarishi: So‘nggi yillarda xususiy sektor (biznes va tadbirkorlik) ulushining ortishi hisobiga ish haqi shakllanishida bozor mexanizmlari (talab va taklif) ustuvor kasb etib bormoqda.